

שלום עליכם
טביה דער מילכיקער

ШОЛОМ-АЛЕЙХЕМ

ТЕВ'Є-МОЛОЧАР

*Переклад з їдишу
Олександри УРАЛОВОЇ*

КИЇВ • ЗНАННЯ

Я НЕГІДНИЙ!^{1*}

*Невеличкий лист від молочаря до автора
Написано в році 1895*

“Шановний, любий і дорогий мій друже, реб^{**} Шолом-Алейхем, хай вам Бог пошле здоров'я та благодаті, і вашій дружині, і діткам вашим, хай в усьому вам щастить, куди б вас дорога не завершила й не завела, вівіки віків амінь!

Я негідний! — скажу вам тими ж словами, якими говорив у 32-му розділі Книги Буття отець наш Яків, коли вируждався йти до Ісава. Але, переходячи від праведного до грішного, і тільки якщо це доречно, я благаю вас, *пані*^{***} Шолом-Алейхеме, не гнів'їться на мене. Людина я проста. Ви знаєте, певно, більше од мене — та про що там може бути мова! У селі, на превеликий жаль, люди швидко груб'їють. Хто має час зазирнути до Святого Письма чи повчити Хумеш^{****} із Раші^{*****} або що?.. Щастя, як надійде літо, і єгупецькі багачі^{*****} з'їжджаються на свої дачі в Бойберіку^{*****}. Отам, бува, можна зустріти достойну людину і почути добре слово. Можете мені вірити,

* Розширені цитати зі священних книг, якщо до них немає додаткових пояснень, наведені в кінці книги в розділі “Примітки” (нумерація цих приміток у тексті наскрізна арабськими цифрами). (Прим. ред.)

** Ввічливе звертання до чоловіка. (Прим. пер.)

*** Має бути не “пані”, а “пане”, чоловіче. Пані — це жінка... Але Тев'є — людина, далека від граматики. (Тут і далі примітки від автора означено курсивом, а примітки від перекладача, відповідно, — без курсиву.)

**** Хумеш чи Хумаш (гебр.) — П'ятикнижжя, п'ять перших книг Танаху (єврейської Біблії).

***** Раші (гебр.) — акронім словосполучення “Раббі Шломо Іцхакі” — “наш учитель Шломо, син Іцхака”, один із найбільш впливових у середньовіччі коментаторів Талмуду і Танаху, суспільний діяч і духовний лідер єврейства Північної Франції.

***** Єгупець (їдиш) — Єгипет, “земля вигнання” — так письменник у своїх творах називає Київ часів смуги осілості (див. далі), наприкінці яких і розгортаються події “Тев'є-молочаря”.

***** Під такою назвою у творах Шолом-Алейхема фігурує містечко Боярка.

я чудово пам'ятаю, як ви сиділи біля мене в лісі й слухали мої дурні побрехеньки, бо ж для мене це все одно, що заробити бозна скільки! Не знаю, чим запобіг такої вашої ласки, що ви зацікавилися простим чоловічком на кшталт мене і навіть пишете мені листи. А до того ж, іще поставите моє ім'я у книжку, зробите з мене просто-таки цілу шалешудес*, наче я бозна-хто, — тож я напевне можу сказати: я негідний!..

По щирості, я таки ваш добрий друг, хай мені Бог пошле соту частину того, чого я бажаю вам! Ви, можна гадати, добре бачили, яку хорошу службу я вам служив у старі добрі роки. Коли ви ще сиділи на великій дачі — пригадуєте? — я купив для вас худобу за п'ятдесятку, хоч вона й за скаженої знижки обійшлася б у п'ятдесят п'ять. А що за три дні вона подохла... Ви й сам чудово знаєте, як мені через те боліло; я тоді як без голови ходив від горя! Не знаю, та здається, що в Новому році все найпрекрасніше та найкраще Бог має послати мені і також вам, якщо на те буде Його воля, щоб стало, як ви ото кажете, "обнови наші дні, як було колись!"² ...А мені хай Бог може з заробітком, щоби я був здоровий разом зі своїм коничком, хоч і не можна до людей рівняти тварин, і худобина моя хай дає стільки молока, щоби я міг і далі якнайкраще служити вам своїм сиром і маслом, вам і всім єгупецьким багачам, хай їм Бог пошле успіхів, і добробуту, і всього найкращого з великим щастям на додачу. А вам, за ваше трудне діло, за все, що ви на себе взяли через мене, і за честь, яку ви робите мені своєю книжечкою, — вам іще раз кажу: Я негідний! Звідки мені стільки честі, що весь світ людський раптом дізнається, що по цей бік Бойберика, неподалік від Анатівки**, живе собі такий єврей, що зветься Тев'є-молочарем?.. Та ви, либонь, тямите, що робите. Я в жодному разі не наслідуюся вас повчати. Як треба писати, ви знаєте сам. А далі, щодо всього іншого, я покладаюся на вашу шляхетну вдачу, і хай з книжечки, яку ви напишете про мене там, у Єгупці, і мені чогось трохи перепаде.

Я таки маю потребу з чогось жити, і тепер це конче необхідно, бо я збираюся, коли на те буде воля Божа, невдовзі почити подумувати стосовно весілля моєї дочки; а коли Бог

* Традиційна "третя суботня трапеза".

** Вигадане Шолом-Алейхемом містечко.

пошле, як ви кажете, життя, то, може, навіть двох одразу...
А поки будьте ж мені здоровий і завше щасливий, чого вам
од щирого серця бажаю я, ваш кращий друг,

Тев'є.

Так, головне забув! Коли ця книжечка буде готова і ви захочете вислати мені якусь копійчину, будьте ласкавий слати гроші на Анатівку, на ім'я різника. Там у мене двічі в холодну пору поминальні дні: один раз восени, перед Покровою, а інший — *на Новий год*, тобто в ці дні я міський єврей. А прості собі листи ви можете слати на Бойберик, на моє ім'я, з такими словами: "передать господіну Тевелю, молочнаго єврей".

ВЕЛИКИЙ ВИГРАШ

Дивовижна історія про те, як Тев'є-молочаря, єврея, бідака, який має клопіт із дітьми, зненацька спіткав щасливий випадок, вартий того, щоб його описати у книзі. Розказана самим Тев'є, передана слово в слово. Написано в році 1895

Що піднімає з пороху злиденного,
що з гною бідного підносить.
Псалми 113:7

“Коли вже кому судилося спіткати долю, чуєте, *пані Шоллом-Алейхеме*, то вона сама заходить до хати. Як там сказано в приписі “начальникові хору”? Як справи пішли, то вже й *вгору**! І не треба для цього ні мудрості, ні снаги. А коли, Боже збав, стається навпаки, то говори собі що завгодно, хоч горло розірви — це тобі pomoже, як торішний сніг. Як ви ото кажете, нема ні науки, ні ради проти поганого коня: людина гарує собі, виснажується, хоч бери і зразу лягай помирати. Таку б долю — та й всім ворогам Сіону! А може статися, що, не знати, як і коли, щастя й доля самі примчать звідусіль, і стає як по писаному: “допомога й рятунок юдеям прийде”^{***}. Не мені витлумачувати вам цей рядок, та його суть у тому, що, коли ти вже єврей, і коли душа твоя ще в тілі, коли серце ще хоч трохи б’ється, не припиняй сподіватися. Я став-таки самовидцем того, як Всевишній привів мене до мого теперішнього заробітку. А чого я раптом серед з доброго дива почав продавати сир та масло, коли й баба моєї баби зроду-віку не поралася з молочним? Ви маєте таки вислухати всю мою історію з початку й до останку. Я сяду біля вас на хвилинку ось-

^{*} У Псалмах є припис для голови хору. Для Тев'є ці слова звучать омонімічно: хору — *вгору*.

^{**} Для Тев'є це означає — одержати підтримку, знайти заробіток. (Книга Естери 4:14: “Якщо ж ти в цей час мовчатимеш, то **допомога й рятунок юдеям прийде** з іншого місця, та ти й дім батька твого загинете. І хто знає, чи не задля такого лютого часу, як цей, ти й досягла царської честі?”)

до, на траву, а коник хай тим часом пожує собі щось, бо він теж є створіння Боже.

Словом, це було під час Швуес*. Тобто не збрешу, коли скажу, що за тиждень чи два перед Швуес. А може, за пару тижнів після Швуес, га?.. Не забувайте, що помаленьку відтоді вже минуло, я вам скажу, в *акурат* рік і ще трохи, тобто рівно дев'ять чи десять років, а то і ще більше.

Я тоді був, як ви ото мене бачите, та зовсім не той, що ниньки. Тобто той самий Тев'є, але геть не той. Як ото кажуть: та ж Єнта, тільки сукня інакше скроєна, атож? Я був тоді, щоб ви собі знали, злиднем у семи латаних кожушинах. Хоч напевне, коли поглянути на те, що маю нині, то я й тепер далекий від багача. Чого мені бракує до того, щоб стати Бродським**, того я нам з вами обом бажаю заробити наступного літа до Сукес***. Лише завдяки випадку я сьогодні, що називається, людина, хазяїн, із конем і власним возом, із, нівроку, парою худобин, що дають молоко, та ще одною, яка ось-ось отелиться. Є, щоб не згрішити, сир і масло, щодня маю свіжу сметану, приготовану власноруч. Ми всі працюємо, ніхто не сидить без діла. Моя жінка, щоб вона була жива, доїть корови, діти носять глечики, б'ють масло, а сам я, як ви ото бачите, їжджу собі щоранку на базар, проходжу всіма дачами в Бой-беріку. І так бачишся з одним, із іншим, з усіма великими хазяями з Єгупця, трохи розмовляєш із людьми, — то й здається, що й ти сам із себе шматок людини на цім світі. Як ви кажете, не якийсь там клишоногий кравчук. А про Шабес і мови нема — на Шабес я паную: заглядаю в єврейські книги, в

* Швієс, Шв'уєс (гебр. Шавуб'т) — юдейське свято, що відзначають 6-го дня місяця Сиван (місяць, який припадає на травень-червень за григоріанським календарем), на 50-й день після Песаху, на честь дарування євреям Тори на горі Синай.

** Мається на увазі відомий київський цукропромисловець і мільйонер Лазар Бродський, на межі XIX та XX століть його ім'я було синонімом до слова "мільйонер".

*** С'укес (гебр. Сук'от) — від слова "сук'а", тобто "курін", або ж "шатро", юдейське свято, що відзначають 15-го дня місяця Тишрей (кінець вересня — кінець жовтня за григоріанським календарем) і що триває 7 днів. За традицією, в ці дні слід вийти з дому і жити у суці, згадуючи про блукання давніх ізраїльтян Синайською пустелею після Виходу з Єгипту.